13. 2. 2001

ID: 1072

Porušení ustanovení § 196a obch. zák.

Ustanovení § 196a obch. zák. je ustanovením kogentním a jestliže došlo k jeho porušení, jedná se o absolutní neplatnost právního úkonu. V případě ve smyslu § 196a obch. zák. se nelze dovolávat obecných principů soukromého práva, ale je třeba jim nadřadit zásady, na kterých spočívá obchodní zákoník (§ 1 odst. 2 obch. zák.).

Ustanovení § 196a obch. zák. je ustanovením kogentním a jestliže došlo k jeho porušení, jedná se o absolutní neplatnost právního úkonu. V případě ve smyslu § 196a obch. zák. se nelze dovolávat obecných principů soukromého práva, ale je třeba jim nadřadit zásady, na kterých spočívá obchodní zákoník (§ 1 odst. 2 obch. zák.).

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.1.2001, sp.zn. 29 Cdo 2011/2000)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci o určení vlastnictví k nemovitostem, o dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. dubna 2000, č.j. 7 Co 760/2000-92, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění :

Napadeným rozsudkem potvrdil odvolací soud rozsudek Okresního soudu v Prachaticích ze dne 3.12.1999 čj. 3 C 46/99-78, kterým tento soud určil, že žalobkyně je vlastníkem domu čp. 29 - občanská vybavenost, postaveného na stavební parcele č. 1733 v obci a k.ú. P. Soud prvního stupně zjistil, že smlouvu o převodu předmětné nemovitosti uzavřely žalobkyně jako prodávající a žalovaná, která byla jejím společníkem, jako kupující, se souhlasem valných hromad obou účastníků za cenu, která byla nižší než obvyklá cena stanovená znaleckým posudkem

Odvolací soud uzavřel, že žalovaná nezpochybnila skutkový základ nároku, ze kterého vycházel soud prvního stupně. Závěr soudu prvního stupně o absolutní neplatnosti právního úkonu, konkrétně kupní smlouvy uzavřené dne 18.11.1997, pro porušení ustanovení § 196a obch. zák. považuje odvolací soud za správný a logický.

Ustanovení § 196a obch. zák. je ustanovením kogentním a jestliže došlo k jeho porušení, jedná se o absolutní neplatnost právního úkonu. Na daný případ nelze aplikovat ustanovení § 589 obč. zák.,

které je obecným ustanovením o tom, jak má být sjednána cena, když stanoví, že cenu je třeba sjednat v souladu s obecně závaznými právními předpisy, ale je třeba aplikovat speciální ustanovení § 196a obch. zák., které výslovně určuje, že když společnost převádí úplatně majetek na své společníky a hodnota tohoto majetku přesahuje jednu desetinu základního jmění společnosti, lze majetek nabýt nebo zcizit pouze za cenu určenou posudkem znalce. Kupní smlouva uzavřená mezi účastníky dne 18.11.1997 je proto absolutně neplatná pro rozpor se zákonem.

Odvolací soud však připustil dovolání pro otázku, zda v případě, že dojde k nabytí vlastnictví podle ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. za cenu, která nebyla určena znaleckým posudkem, jde pouze o relativní neplatnost právního úkonu.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná v otevřené lhůtě dovolání. Co do přípustnosti dovolání odkázala na ustanovení § 239 odst. 1 a 2, co do důvodů na ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř.

Dovolatelka souhlasí s tím, že pro posouzení věci je třeba použít ustanovení § 135 odst. 2 a § 196a odst. 3 obch. zák. Zastává však názor, že převod za nižší cenu způsobuje relativní neplatnost smlouvy podle § 40a nebo § 267 odst. 1 obch. zák.

Obchodní zákoník stanoví pro úplatný převod podle § 196a odst. 3 splnění dvou podmínek - musí o něm rozhodnout valná hromada a převod se musí uskutečnit za cenu určenou znaleckým posudkem. Další podrobnosti převodu zákon nestanoví, proto se smlouva o převodu uzavírá podle obecných předpisů, tj. zejména podle obchodního a občanského zákoníku. Dovolatelka dovozuje, že smlouva o převodu nemovitostí uzavřená mezi účastníky dne 18.11.1997 se řídí občanským zákoníkem, neboť smlouvu o koupi nemovitostí jako smluvní typ upravuje pouze občanský zákoník, a to v § 588 a násl.; jedná se o tzv. absolutní neobchodní smlouvu. To vyplývá i z ustanovení § 261 odst. 6 obch. zák.

O souhlasu valné hromady neobsahují právní předpisy speciální úpravu, proto se uplatní v případě, že k převodu podle § 196a odst. 3 obch. zák. není dán souhlas valné hromady, ustanovení § 39 obč. zák. - smlouva bude absolutně neplatná pro rozpor se zákonem.

Jiná je situace, pokud jde o převod za cenu jinou, než podle znaleckého posudku. V otázkách ceny totiž ustanovení občanského zákoníku o kupní smlouvě zvláštní úpravu obsahují. Podle § 589 obč. zák. je třeba cenu sjednat v souladu s obecně závaznými právními předpisy, jinak je smlouva neplatná podle § 40a obč. zák. V § 40a odst. 1 poslední věta se potom stanoví, že právní úkon, jenž je v rozporu s obecně závazným právním předpisem o cenách, je neplatný pouze v rozsahu, ve kterém odporuje tomuto předpisu a jestliže se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti dovolá. Jde tedy o neplatnost relativní a jen částečnou - neplatným by byl jen rozdíl mezi cenou sjednanou a cenou určenou podle obecně závazného právního předpisu o cenách. „V § 877 odst. 2 obč. zák. pak je definován význam pojmu „obecně závazný právní předpis o cenách“ tak, že jde o zákon č. 526/1990 Sb., o cenách. Ačkoli ustanovení § 589 obč. zák. používá jen pojem „obecně závazný právní předpis“ lze mimo jiné i s ohledem na odkaz na § 40a obč. zák. podle kterého se má neplatnost řídit, dospět k závěru, že i zde je řeč o obecně závazném právním předpisu o cenách ve smyslu ustanovení § 877 odst. 2 obč. zák.“

Podle názoru dovolatelky lze užít analogii ve vztahu k uvedeným ustanovením občanského zákoníku a dospět k závěru, že i v případě jiného závazného způsobu určení smluvní ceny se má jednat pouze o neplatnost částečnou. To je možno dovozovat z obecných principů soukromého práva, podle kterých má být v nejvyšší možné míře respektována smluvní autonomie a chráněna práva nabytá v dobré víře. Dobrou víru by bylo u smluvních stran v projednávané věci spatřovat mimo jiné i ve skutečnosti, že i podle samotného posudku znalce, ze kterého účastníci smlouvy při určení kupní ceny vycházely, tento posudek „některé okolnosti nezohledňoval“

Dovolatelka dále uvedla, že při doslovném výkladu § 40a obč. zák. by vznikl stav, kdy rozpor smluvního ujednání o ceně s cenou stanovenou veřejnými orgány přímo na základě zákona, a to zákona 526/1990 Sb., o cenách, by měl méně závažné důsledky, než rozpor s cenou určenou znalcem, přičemž pro určení této ceny nevyplývají z právních předpisů žádná konkrétní kritéria.

Pro analogickou aplikaci ustanovení § 40a obč. zák. svědčí v neposlední řadě i zásady, na kterých spočívá obchodní zákoník, totiž zásada, že smluvní vztahy, jež se řídí obchodním zákoníkem, mají být co nejméně omezovány kogentními normami. Přitom má obchodní zákoník v otázce nedodržení závazného způsobu určení ceny zvláštní úpravu, a to v § 758 odst. 1. Tuto zvláštní úpravu je podle názoru dovolatele třeba aplikovat bez ohledu na to, že se posuzovaný smluvní vztah řídí občanským zákoníkem. Podle ustanovení § 261 odst. 6 obch. zák. se sice tzv. absolutní neobchody mají řídit pouze ustanoveními občanského zákoníku, avšak z kontextu celého ustanovení § 261 obch. zák. vyplývá, že v § 261 není vymezena působnost celého obchodního zákoníku, nýbrž pouze působnost jeho třetí části, kam § 758 nenáleží.

Podle § 758 odst. 1 obch. zák. se při uzavírání smluv, jejichž stranami jsou pouze osoby, které mají sídlo nebo místo podnikání, popřípadě bydliště na území České republiky, uplatní ustanovení obchodního zákoníku o určení ceny nebo úplaty jen pokud toto určení není v rozporu s obecně závaznými právními předpisy o cenách. Jinak vzniká povinnost zaplatit cenu nebo úplatu ve výši nejvýše přípustné podle těchto předpisů. Protože z uvedeného ustanovení nevyplývá, jaké předpisy mají být považovány za obecně závazné předpisy o cenách, lze mít za to, že jde o takové předpisy, které závazně určují cenu nebo způsob jejího stanovení. Potom je možno za obecně závazný předpis o cenách pokládat i ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák., jakož i další ustanovení obchodního zákoníku určující cenu. Pokud tomu tak nebude, uplatní se druhá věta ustanovení § 758 odst. 1 obch. zák., totiž že jinak vzniká povinnost platit cenu nebo úplatu ve výši nejvýše přípustné podle cenových předpisů.

Kromě toho dovolatelka dovozuje, že není správný názor odvolacího soudu, že na projednávanou věc nelze aplikovat ustanovení § 589 obč. zák. Podle názoru dovolatelky se cena tvoří dohodou smluvních stran a tyto strany se na ceně musí dohodnout přesto, že je určena právním předpisem.

Žalobkyně ve vyjádření k dovolání uvedla, že ustanovení § 196a obch. zák. je lex specialis, kterým chtěl zákonodárce zabránit zcizování majetku mezi společností a společníky za nižší ceny, než stanoví znalecký posudek. V projednávané věci se jedná o typické zkracování majetku společnosti, když pan P., jako jednatel žalobkyně a současně společník žalované, převedl velmi lukrativní majetek v centru P. , přičemž kupní cena měla být zaplacena započtením pohledávky. Podle tehdy platné vyhlášky o oceňování byla stanovena cena znaleckým posudkem J.G. ve výši 8,621.460,- Kč. Žalovaná si nechala zpracovat vlastní znalecký posudek od JUDr. S. , který stanovil obvyklou cenu na částku 5

milionů Kč. Žalobkyně si nechala vypracovat nezávislý znalecký posudek od Ing. V.P. , z jehož závěru vyplývá, že obvyklá cena z posudku JUDr. S. má výraznou chybu při stanovení jednotkové reprodukční ceny budovy, která výrazně zkresluje a ovlivňuje výsledek.

Žalovaná však nerespektovala ani cenu stanovenou „jejím znalcem“ a převedla nemovitost za cenu ještě o téměř 1 milion nižší. V dubnu 1998 pak předmětnou nemovitost poskytla do zástavy bance a.s., a odborný znalec ji ocenil na 10 milionů Kč.

Dovolání je přípustné podle ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř.

Dovolatelka se při závěru o relativní neplatnosti posuzované smlouvy dovolává analogie s ustanovením § 40a odst. 1 poslední věta obč. zák., ve kterém se stanoví, že právní úkon, jenž je v rozporu s obecně závazným právním předpisem o cenách, tj. se zákonem č. 526/1990 Sb., o cenách, je neplatný pouze v rozsahu, ve kterém odporuje tomuto předpisu a jestliže se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti dovolá. Tento závěr podle jejího názoru lze dovozovat i z obecných principů soukromého práva, podle kterých má být v nejvyšší možné míře respektována smluvní autonomie a chráněna práva nabytá v dobré víře.

Dovolací soud dospěl k závěru, že použití analogie tak, jak je dovozuje dovolatelka, není v projednávané věci možné. V této souvislosti je především třeba si uvědomit, že zákon o cenách může být sjednáním ceny porušen buď tím, že prodávající zneužije svého hospodářského postavení k tomu, aby získal nepřiměřený hospodářský prospěch prodejem za sjednanou cenu zahrnující neoprávněné náklady nebo nepřiměřený zisk nebo tím, že kupující zneužije svého hospodářského postavení k tomu, aby získal nepřiměřený hospodářský prospěch nákupem za sjednanou cenu výrazně nedosahující oprávněných nákladů (§ 2 odst. 3 zákona o cenách), anebo tím, že v případech, kdy příslušné státní orgány v důsledku ohrožení trhu účinky omezení hospodářské soutěže nebo v důsledku mimořádné tržní situace vyhlásí tržní regulaci, jsou sjednány ceny v rozporu s tržní regulaci, nebo se do takového rozporu dostanou již sjednané ceny.

Právě pro tyto situace - a jen pro tyto situace - občanský zákoník stanoví důsledky podle poslední věty § 40a odst. 1. Přitom zákon o cenách je jen jedním z více „obecně závazných předpisů o cenách“, občanský zákoník však výslovně v ustanovení § 877 odst. 2 omezuje účinky ustanovení poslední věty § 40a odst. 1 právě jen na tento zákon. Lze proto stěží účinky tohoto ustanovení rozšiřovat cestou analogie.

Pokud pak se dovolatelka dovolává obecných principů soukromého práva, je třeba v projednávané věci těmto principům nadřadit zásady, na kterých spočívá obchodní zákoník (§ 1 odst. 2 obch. zák.). Neboť právě k naplnění dvou z těchto zásad, totiž zásady ochrany minoritních společníků a zásady ochrany všech společníků před svévolí statutárních orgánů, ustanovení § 196a odst. 3 obch. zák. naplňuje. Výklad citovaného ustanovení v tom směru, že smlouva uzavřená s porušením povinnosti stanovit cenu majetku zcizovaného společníkovi společnosti na základě posudku znalce je pouze relativně neplatná, by zcela zmařil smysl uvedeného ustanovení spočívající v tom, že je třeba zabránit tomu, aby statutární orgán společnosti nepřeváděl na společníky společnosti, kteří na něj z jakéhokoli důvodu mohou vyvinout nátlak, majetek společnosti pod cenou. Při takovém výkladu by totiž k nenapadnutelnosti převodu postačovalo, kdyby se statutární orgán, který pod nátlakem zcizil majetek společnosti za cenu poškozující společnost a tím i ostatní společníky, relativní neplatnosti - pod stejným nátlakem který ho přiměl k takovému zcizení - nedovolal, když nikdo jiný než sama

společnost se relativní neplatnosti takové smlouvy dovolat nemůže.

Právní závěr odvolacího soudu i soudu prvního stupně o otázce, pro kterou odvolací soud připustil dovolání, je tedy správný.

Protože rozhodnutí odvolacího soudu je správné, Nejvyšší soud dovolání podle ustanovení § 243b odst. 1 o.s.ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Valná hromada (exkluzivně pro předplatitele)
- Veřejné zakázky
- Výklad právních předpisů, přepravní smlouva
- Smluvní pokuta (exkluzivně pro předplatitele)
- Zpráva o vztazích
- Zákaz konkurence
- Vypořádací podíl v bytovém družstvu (exkluzivně pro předplatitele)
- Základní kapitál
- Skladování
- Smlouva o obchodním zastoupení (exkluzivně pro předplatitele)
- Škoda a identifikace poškozeného (exkluzivně pro předplatitele)